

FARKAS MARIETTA

Cigány gyermekek úja a felsőoktatásig, az értelmiségivé válásig

*„A cigányság problémája nem elszigetelt,
megoldása szoros társadalmi együttműködést kíván.
Beilleszkedni csak akkor van esélyük,
ha kívülről a türelem, belülről az elhivatottság összefognak,
hogy ha nem is a parlamentet, nem is a pártokat,
de az iskolákat meghódítsák.”
(Hegedűs T. András)*

Bevezetés

A cigányság helyzetét tekintve minden értelemben válságról beszélhetünk. A cigányok nagy számban élnek a társadalom peremén, mélyszegénységben, az átlagosnál alacsonyabb iskolai végzettséggel rendelkeznek, szakképzetlenebbek, így körükben nagyobb a munkanélküliek száma. Foglalkoztatottsági szintjük megközelítőleg a fele, munkanélküliségi rátájuk három-ötszöröse, az egy keresőre jutó eltartottak aránya háromszorosa a nem cigány lakosságénak. Az iskolázottság, a lakhatás, az egészségi állapot tekintetében is komoly nehézségekkel kerülnek szembe, ezeken a területeken is rosszabbak a mutatók a többségi társadalom népességéhez képest.

A cigány származású gyerekek a rossz anyagi körülményeknek, a nem megfelelő családi háttérnek köszönhetően alacsonyabb iskolai képzettséget szereznek. Mindazonáltal a cigányok körében napjainkban kezd értéké válni a tanulás. Az iskola sikeres elvégzéséhez, a továbbtanuláshoz nagyon sokat számít egy motiváló tanár, szülő, pozitív iskolai közösség, olyan személyek, akik támaszt, segítséget nyújtanak. Fontosnak tartom a felzárkóztató- és tehetség gondozó programokat, valamint a különféle ösztöndíjakat, ezek segítségével sikeresen lehet érettségit szerezniük a cigány gyermekeknek. A romák társadalmi felemelkedésének záloga a sikeres iskolai út teljesítése, az iskolázottság a mobilitás elengedhetetlen feltétele.

Fontosnak tartom a család mellett, a gyermekeket körül vevő környezet (a pedagógusok, valamint az iskolai szociális munkás stb.) szerepét a problémák leküzdésében. Ők azok a szakemberek, akik segítséget tudnak nyújtani a gyermekeknek, motiválni tudják őket, és megerősítik abban, hogy attól függetlenül, hogy milyen származásúak megvan a képességük a tanulásához, belőlük is lehet tanult ember.

A szegregáció és annak csökkentése

A települési szegregáció hatással van az iskolán belüli szegregációra. A legtöbb diák az általános iskolai tanulmányait a lakóhelyéhez közeli iskolában végzi, ebben az esetben a cigány gyermekek száma felértékelődik.

Az iskolai elkülönülésben fontos szerepe van a többségi társadalomban jelenlévő előítéleteknek, erőteljes elkülönülési törekvéseknek. Az a szülő, akinek problémát jelent a cigány gyermekek jelenléte, átíratja a gyermekét egy másik iskolába, és így a cigány és nem cigány gyermekek aránya egyenlőtlen lesz. Ebben az esetben beszélhetünk spontán szegregációról.

A nagyobb településeken az iskolák mindent megtesznek annak érdekében, hogy ne veszítsék el többségi családok gyermekeit, és ne „cigányosodjon” el az oktatási intézmény. Ezek az iskolák különböző technikákkal próbálják azon a szinten tartani a cigány gyermekek számát, ami még nem tűnik veszélyesnek mind a pedagógusok, mind a többségi családok számára. Az egyik ilyen technika a leendő első osztályosok behívása egy felvételi elbeszélgetésre, ahol kiszűrik a „nem oda való gyermekeket”. S ha mégis sikerül bekerülnie, már az első évben igyekeznek bizonyítani, hogy ebben az oktatási intézményben nincs helye, nem felel meg az emelt szintű követelményeknek.

A szegregáció csökkentésének érdekében, az oktatási rendszer szelektivitását kell háttérbe szorítani. Fontos, hogy a szegregáció csökkenése, illetve a minőségi oktatáshoz való egyenjogúság érdekében minden intézménynek biztosítani kellene az emelt óraszámú oktatást, a pedagógiai szolgáltatásokat, szakkörökhöz való hozzáférést. A gyerekek egy része hátránnyal indul az általános iskolába, így szükséges lenne fejlesztőpedagógust, logopédust, szociális munkást, pályaválasztási tanácsadót, pszichológust alkalmazniuk az iskoláknak. Ezek az ágazatok együttműködése lehetővé tenné a lemorzsolódás, az iskolaelhagyás, valamint az évismétlők számának a csökkentését.

A felzárkózást segítő programokba be kell vonni a cigány szakembereket, a helyi önszerveződések képviselőit, valamint a roma közösséget. Így lehet elérni a cigányok társadalmi egyenlőségét, érdekérvényesítését.

Fontos szerepe van az együttnevelésnek, az empátiának, a módszeres pedagógiai fejlesztésnek, a felzárkózást segítő szolgáltatásoknak és szakembereknek a szegregáció csökkenésében, illetve a kudarcok mérséklésében a hátrányos helyzetű -köztük a cigány gyermekek- iskolai előmenetelében.

A tanári attitűdök (empátia, elfogadás, különbségek kezelésének a képessége), a szakmai kompetencia, a támogató környezet -mind az iskolán belül és kívül-, a kormányzati programok, a politika, az esélyegyenlőség, valamint az egyenlő bánásmód befolyásolja a sikeres integráció megvalósulását.

Az integráció kulcsa, a multikulturális nevelés

Philip Gorski (2003) határozta meg a multikulturális nevelés szintjeit. Úgy gondolta, hogy az egyén, az iskolai közösség, illetve a társadalom szintjén kell, hogy megvalósuljon a multikulturális nevelés. Ezeket a szinteket nézzük meg közelebbről:

Az egyén szintjén fontos, hogy a tanár, a tanuló, vagy akár az iskolai személyzet képes legyen legyőzni az előítéleteiségeit, elfogultságait, sztereotípiáit a kisebbségi csoportba

tartozó egyénnel szemben. Ebben a helyzetben kulcsszerepe van a pedagógusnak, mivel hatnak a szavai, metakommunikációja a gyermekekre. Felelős a diákjainak a nevelkedéséért, fejlődéséért, fontos, hogy mennyire képes az önnevelésre, mennyire tudja alakítani attitűdjeit a kisebbségben lévő tanuló, egyén iránt.

A legtöbb iskolai közösségben jelen van az előítéletesség direkt, illetve indirekt formája. Fontos szerepet töltenek be az oktatási intézmények, a pedagógusok abban, hogy a következő generációk már előítéletektől mentes környezetben tanulhassanak. A valódi integráció és a multikulturális nevelés együttesen akár meg is szüntethetik az előítéleteket. Ez lenne az alapja a multikulturális nevelésnek, ám egymás nélkül nem sok sikerrel kecsegtetnek.

A társadalom szintjén fontos megjegyeznünk, hogy a multikulturális nevelés nélkül az integráció csupán csak látszólag teremti meg az egyenlő esélyt a minőségi oktatáshoz. A jogegyenlőséget betartják, ám az oktatási intézmény multikulturális oktatás hiányában monokulturális marad.

Ha minden egyes gyermeknek teljesül a minőségi oktatáshoz való joga, akkor beszélhetünk valódi integrációról.

Első generációs értelmiség

Az értelmiség, mint szociológiai fogalom a 19. században terjedt el, ám nincs egyértelmű meghatározása. Az adott kor sajátosságai döntik el, hogy miként értelmezzük ezen fogalmat. A szociológiában Szalai Erzsébet így vélekedik, hogy *„értelmiségieknek tekintem azokat a társadalmi szereplőket, aki egyfelől egy sajátos transzkontextuális tudás birtokosai, másrészt társadalmi pozíciójukat kizárólag eme sajátos tudás biztosítja. Ezen értelmezés szerint egyfelől az értelmiségi lét nem feltétlenül kötődik a „magas” képzettséghez.”* (Szalai, 2000. 230. o.) Véleményem szerint nem minden diplomás tartozik az értelmiségi rétegbe. Konrád-Szelényi szerzőpáros is arra utal, hogy csak az egyén tudása miatt válhat valaki értelmiségivé. A szociológia leggyakrabban kettős értelemben használja. Az egyik meghatározás szerint az értelmiség az a réteg a társadalomban, aki szellemi munkával foglalkozik. A másik meghatározás alapján pedig, mint értelem, értelmesség beszélhetünk az értelmiségről. Úgy gondolom, hogy a kettő meghatározás összetételeként beszélhetünk értelmiségről. A szellemi munkavégzéshez szükség van értelemre, értelmességre, ezen adottságokon kívül nem lehet minőségi szellemi munkát végezni. A szellemi munka, valamint az értelem, értelmesség szorosan összekapcsolódik egymással.

Első generációs értelmiséginek lenni sokkal nagyobb kihívás. Nincs előttük kitaposott út, nem rendelkeznek kulturális, kapcsolati, társadalmi tőkével, kevesebb minta van előttük, valamint nem rendelkeznek olyan információkkal, mint a nem első értelmiségiek. A család életvitele, a munka világában meghatározott helye, a család és az intézmények kapcsolata, vagy annak hiánya mind meghatározza a gyermek helyzetét az értelmiségi léthez vezető úton.

Az értelmiséghez vezető úton ki kell szakadniuk saját, megszokott környezetükből, másfajta gondolkodásmódot kell elsajátítaniuk, valamint új kommunikációs technikákat kell megtanulniuk. Ha nem túl nagy az eltérés a két világ között, akkor időnként az egyénnek lehetősége van a visszatérésre, akár időnként egy-egy felfrissülésre a régi kultúrájában, vagy akár végleges visszatérésre is.

Előfordul, hogy a cigányok ezen az úton levetkeznek cigány identitásukat, a megfelelési kényszer, illetve alkalmazkodási vágyuk miatt. A folyamat során az egyén fokozatosan vetkőzi le identitását, fokozatosan változik meg a gondolkodásmódja, viselkedése. S a diploma megszerzése után nem kíván visszatérni közösségéhez, nem vállalja a váteszi szerepet.

A fiatalok gyakran jelentkeznek olyan szakokra, amelyek magasabb presztízst, jövedelmet ígérnek. A diploma megszerzése egyfajta mobilitási eszköz, amellyel magasabb gazdasági-társadalmi pozícióba kerülhet a fiatal. *Pitrim A. Sorokin* (1998) ezt a mobilitási csatornát „liftek”-nek nevezte. Úgy gondolta, hogy a „liftek” lehetővé teszik az egyén számára az egyes rétegek között való lefelé vagy felfelé való mozgást. Az iskola az a csatorna, amely lehetővé tette a társadalmi ranglétrán való mozgást. Az iskolarendszer a legalsó szinttől a legfelső szintig tudja eljuttatni az egyént. Ám, ha ez a lift csak a felsőbb társadalmi rétegek között mozog, akkor a legalsó szinten lévő egyénnek nincs arra lehetősége, hogy fentebb kerüljön a társadalmi ranglétrán.

Cigányok a felsőoktatásban

1992 óta nem folyhat Magyarországon adatgyűjtés a középiskola, főiskolán és egyetemen végzett cigány fiatalok számáról, összetételéről. Így csak a kutatási adatok állnak rendelkezésünkre az adatok becslésére.

A 2003. év adatfelvételből kiderül, hogy Magyarország teljes népességéhez viszonyítva 6%, azaz közel 600 ezer fő cigány származású lakos volt. Az Országos Kompetenciamérés adatai szerint 2006-ban az általános iskolában 108-112.000 fő cigány, az érettségit adó középiskolákban 18-19.000 cigány tanul.

A felsőoktatásba igen kevés fiatal jutott be. 1993-ben vezették be az állami ösztöndíjat. Jó eszköz volt ahhoz, hogy több cigány fiatal jelentkezzen a felsőoktatásba, de nem nyújtott kellő támogatást a diploma megszerzéséhez, a cigány származásból származó szociokulturális nehézségek leküzdéséhez, a problémák megoldásához.

A felsőoktatásban tanuló cigány fiatalokról nagyon kevés adat áll rendelkezésünkre. A legtöbb adatot a Romaversitas Alapítvány és a MCKA ösztöndíjai alapján ismerjük. A Romaversitas ösztöndíjasai közel 70 szakterületen tanultak és értek el sikereket. A MCKA közalapítvány 2000-2007-ig kb. 1470 nappali, 300 levelező tagozaton tanuló cigányt támogatott.

A legfőbb támogató eszköz az ösztöndíjazás, a tehetséggondozás volt a cigány fiatalok továbbtanulásának érdekében. A döntéshozók célja az, hogy azok a diákok, akik rejtőzködve, fálvakban éltek, vagy szegregáltan tanultak, de tehetségesek, azok esélyt és támogatást kapjanak a felsőbb társadalmi osztályba való belépésre, a művelődésre, a tanulásra (Ld bővebben *Szabóné* 2008; *Kardos* 2012; *Pusztai–Bocsi–Ceglédi* 2015; *Jancsák* 2015; *Forray–Galántai–Trendl* 2015), és ez által megtanulják a népüket képviselni. Azt a konklúziót vonhatjuk le, hogy a kormány fő célja az, hogy kineveljen egy cigány értelmiségi réteget, amivel a társadalom is egyet tud érteni, amelyet el és be tud fogadni, amellyel együtt tud működni.

A kérdőíves kutatás bemutatása

*„A jó tengerész, bármilyen veszélyes
vizeken hajózik is, emeletes hullámok
dobálják hajóját, és el akarják nyelni
– mégsem tekinti ellenségnek
a tengert. A tenger a hajós lételeme,
szerelme, anyja, mindene!
Az Élet művésze sohasem tekinti
ellenségének a világot, még akkor
sem, ha a világ annak tekinti őt.”
(Müller Péter)*

A kutatás célkitűzése

A kutatás célkitűzése volt, hogy egy átfogó képet nyerjen a cigány gyermekek útvjáról a mai magyar társadalom iskolarendszerében. Megismerje a cigány gyermekek, fiatalok útját az általános iskolától a felsőoktatásig, az értelmiségivé válásig.

A vizsgálatom arra irányult, hogy választ találjak arra, hogy:

- a roma gyerekeket mi és/vagy ki motiválja a továbbtanulásban; honnan merítik erőforrásaikat? vannak-e példaképeik?
- milyen személyiségjegyek felelősek az érvényesülésükért?
- a szülők, a pedagógusok hogyan támogatják a gyermekeket a tanulásban, befolyásolják-e őket a továbbtanulásban?
- érték-e a tanulás a roma társadalomban?
- milyen szerepe van a szülőknek, a pedagógusnak a gyermekek iskolai teljesítményében?
- milyen esélyei vannak azoknak a gyerekeknek, akik szegregált iskolába járnak?

Ezekkel a kérdésekkel a fejemben és a szívemben kezdtem meg a kérdőíves kutatásomat a felsőoktatásban tanuló cigány fiatalok körében.

Hipotéziseim

1./ Feltevésem szerint a cigány gyermekeket tanító pedagógusok, valamint a szülők motíváló ereje meghatározó a gyermekek tanulásában, ennek hatására alakulhat ki pozitív jövőkép a gyermekekben.

2./ Feltevésem szerint a családi háttérnek, a szülői befolyásnak és a pedagógusoknak, valamint az iskolának kiemelt befolyása van a gyermek továbbtanulásában.

3./ Feltevésem szerint azok a roma gyermekek, akik integrált oktatásban tanulnak, nagyobb eséllyel jelentkeznek a felsőoktatásba, mint a szegregált oktatásban tanulók.

4./ Feltételezem továbbá, hogy azok a romák, akik a felsőoktatásban tanulnak, a cigányok helyzetét az oktatásban elkeserítőnek találják. Fontosnak tartják, hogy a cigány gyermekek oktatásában változás, fejlődés következzen be, amelyben ők is részt vesznek.

A kutatás módszerei

Hipotézisem igazolására kérdőíves kutatást folytattam le a felsőoktatásban tanuló cigány fiatalok körében. A kérdőívben saját és más kutatók által kipróbált kérdéssorokat alkalmaztam. Az egyik a Caldwell-féle Szociális támogatás kérdőív (Caldwell, 1987), ahol a válaszokból kiderül a társas kapcsolatok megléte, erőssége, valamint hiánya. A másik az ISHU (Ritoók-Kádár, 1991) teszt, amely vizsgálja az egyén legfontosabb kötődéseit, az identitását, a személyiség önészlelését, a személyiség számára fontos tulajdonságokat, értékeket. Illetve felhasználtam még a Beck-féle (1972) depressziós skála rövidített változatát. A kutatás 64 kérdést tartalmaz, amelyből 31 kérdés nyitott és 33 kérdés pedig zárt. A zárt kérdéseket a szociológiai háttérváltozókra irányítottam. A nyílt kérdéseket pedig az általam leginkább érdekelt kérdéseknél alkalmaztam.

Minta

Kutatásomban 60 felsőoktatásban tanuló cigány fiatalot kérdeztem meg kérdőív formájában. A kérdőívet egy online felületre töltöttem fel, ahol mindenki számára elérhető volt, illetve levélben kerestem fel a keresztény roma szakkollégiumok (Keresztény Roma Szakkollégiumi Hálózat, KRSZH) vezetőit, hogy hívják fel a hallgatóik figyelmét a kutatási kérdőívem kitöltésére. A mintaválasztás nem reprezentatív.

Az adatok elemzése és bemutatása

Az adatok alapján, az adatok elemzését hat téma mentén ismertetem: foglalkozunk a demográfiai adatokkal, az iskolával való kapcsolat, teljesítmény, hátrányos megkülönböztetés fontosságával, a szociális támogatás szerepével a tanulásban, a felsőoktatásban való jelenléttel, a jövőképpel és a mentális állapottal.

Demográfia

Az első rész a demográfiai adatokat foglalja magába. A 60 válaszadóból 28 nő és 32 férfi volt. Közülük 25-en élnek községben, 27-en városban, 6-an megyei jogú városban, 2-en pedig a fővárosban. 8-an élnek szegregátumban, és 19 válaszadó pedig régebben élt szegregátumban. 55 fő vallja magát nyíltan cigánynak, 2 fő nem, 3-an pedig nem válaszoltak ezen kérdésre. A válaszadók közül 34-en magyar cigány (romungró), 10-en oláh, valamint 9-en beás cigánynak vallotta magát, illetve 5 fő nem tudja, hogy melyik etnikumhoz tartozik. 70 %-uk nőtt fel egygenerációs családban, illetve 68 %-uk házasságon alapuló családba született. A szülők iskolai végzettségét tekintve a legmagasabb az általános iskola volt, az édesanyák körében, 3 főnek van főiskolai, 2 főnek pedig egyetemi. Az édesapáknál 23-an fejezték be az általános iskolát, illetve 2 főnek van egyetemi végzettsége.

Iskolával való kapcsolat, teljesítmény, hátrányos megkülönböztetés

A második rész a múltra koncentrálna, azon belül is az általános iskolára, illetve a középiskolára. A szülők már az általános iskola választásánál odafigyeltek arra, hogy a gyereket integrált iskolába írassák be, ebből adódik az, hogy a válaszadók közül 53-an integrált középiskolába jártak, a maradék 7 fő pedig szegregált iskolába. Ezzel az

egyik hipotézisem már igazolódni látszik, miszerint az integrált oktatásban tanulók nagyobb arányban jelentkeznek a felsőoktatásban, mint a szegregált oktatásban tanuló társaik. A középiskolát, illetve az általános iskolát jó érdemjeggyel végezték el. Az integrált osztályokban megoszlik a cigány diákok aránya, volt olyan osztály, ahol egyedül volt cigány a válaszadó, de előfordult, hogy az osztály fele cigány volt.

A „*Milyen volt az általános iskolai osztályod?*” nyitott kérdésre igen eltérő válaszok érkeztek. Többen arról számoltak be, hogy már ekkor megjelent a rasszizmus a tanárok felől:

„Annak ellenére, hogy sok cigány tanuló volt, nagy volt a rasszizmus, azt szeretnék volna éreztetni, hogy rosszabbak, butábbak, és persze szegényebbek vagyunk.”

„Integrált, de C osztályba jártam.”

„Az általános iskolában a tanárok nem próbáltak támogatni, sőt próbáltak kiakasztani.”

„A vége felé kissé elnyomva, de a középiskolában jelent meg inkább a 'más-ság'.”

„Nem akartak gimibe engedni a tanárok.”

Volt, aki azt mondta, hogy nagyon szép emlékei vannak:

„Kedvesek voltak, és soha nem éreztették velem, hogy kisebbség lennék.”

„Az általános iskolai osztályom viszonylag nagy hányadát tették ki roma gyerekek, a tanulásban való motivátlanságuk miatt sajnos nem jelentettek húzóerőt. Különben maga az osztályközösség jó volt, ritkán voltak konfliktusaink.”

„Az első két évben megvítam a magam harcait, de végig jóban voltam mindenkiel. Jó osztályom volt.”

Az általános iskolában a cigány diákok inkább a tanárok felől érezték a megkülönböztetést. Többen beszámoltak arról, hogy a nyolcadik osztály elvégzése után nem akarták a tanárok gimnáziumba engedni, szakmunkásképzőt ajánlottak nekik, nem kaptak kellő információt a jelentkezésről, követelményekről. Az alsó tagozatban a diákok nem voltak tisztában azzal, hogy a diáktársuk más, mint ők. Az általános iskola felső tagozatára ez a megkülönböztetés kialakult bennük, amit tovább vittek a középiskolába. A megkülönböztetés kialakulásának a megakadályozásában fontos szerepe van a pedagógusnak.

A középiskolai helyzetükről, kapcsolataikról, élményeikről az alábbiakban számoltak be:

„Az egy elit belvárosi gimnázium volt, annak megfelelő osztályokkal.”

„A középiskolában kevesebb cigány volt úgy összesen, mint az általános iskolában, a diákoktól nem éreztem diszkriminációt és ellenszenvet sem. A tanároktól viszont igen, ha új tanárt kaptunk nekem mindig többet kellett nyújtanom, hogy bizonyítsak és csak idő elteltével ismertek el, de utána megkedveltek, sőt előszeretettel küldtek versenyekre.”

„Elit gimibe jártam, egyedül voltam cigány.”

„Jellemző volt, hogy habár nem utáltak, de nem szívesen barátkoztak velem. Rajtam és ikertestvéreimen kívül talán más roma nem is volt az osztályban.”

„Egyedül voltam roma, így mindig hátrányos megkülönböztetésben részesültem. Ezen kívül mindent pozitívan értékelek.”

„Elfogadtak romaként.”

„Jobban érezhető volt a diszkrimináció. Klikkesedések alakultak ki és nekem is megvolt a saját kis köröm, akik elfogadtak.”

„A középiskolai osztályomban egyedül voltam roma származású tanuló. Sokszor ezért ki is közösítettek.”

„Nagyon jó volt, egyedül voltam cigány gyerek, de elfogadtak a többiek.”

„Nem voltak tekintettel arra, hogy cigány vagyok, folyamatosan a szokásos cigányok ocsmányozása volt a téma.”

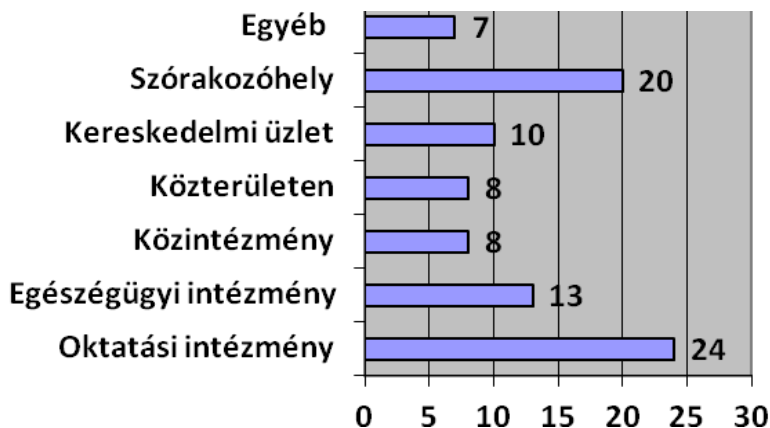
„A tanárok felől sosem ért hátrányos megkülönböztetés, inkább örültek, hogy romaként sikereket érek el.”

A válaszokból arra lehet következtetni, hogy a diákoknak többet kellett teljesíteni, hogy elfogadják őket és elismerjék a sikereiket. A tanárok többet vártak el tőlük, de több figyelmet is fordítottak rájuk. A diáktársaik felől kiközösítést, csúfolást, lenézést tapasztaltak eleinte, de a középiskolás évek végére elfogadták őket. Fontos meghatározója volt a kapcsolataik alakításában a személyiségjegyeik, a tanulni akarásuk, valamint a sikerességük. 40 fő még a mai napig tartja a kapcsolatot a középiskolás barátaival. Azokat a cigány diákokat, akik sikerrel megállják a helyüket a középiskolában, a diáktársaik sokkal jobban elfogadják és kötnek velük barátságot

A diszkriminációval kapcsolatos kérdésre 45 fő azt nyilatkozta, hogy már érte diszkrimináció, 8 fő azt, hogy nem, a 7 fő pedig nem nyilatkozott.

Az alábbi diagram megmutatja, hogy a válaszadókat hol érte hátrányos megkülönböztetés:

1. sz. ábra Ért-e diszkrimináció az alábbi helyeken?

Az ábrából megállapíthatjuk, hogy a legnagyobb fokú diszkriminációval az oktatási intézményben, illetve a szórakozóhelyen találkoztak a válaszolók.

Szociális támogatás a tanulásban, önértékelés

Ebben a témakörben elsősorban a szülők, illetve a pedagógusok támogatására, motiválására kérdeztem rá nyitott kérdésekkel. A válaszadók közül 41 fő válaszolta azt, hogy volt az életében olyan pedagógus, aki biztatta, bátorította a tanulásban, 19 főnek pedig nem volt ilyen.

Ezeket a fiatalokat ekképpen motiválták a pedagógusok:

„Minél feljebb, minél tanultabb legyek.”

„Általános iskolában az osztályfőnökeim dicsérték és lelkesítettek, hogy folytassam így tovább!”

„Jó képességű vagyok, használjam ki. Tanulással lehet előrébb jutni.”

„Továbbtanulásra biztatott, versenyekre küldött, külön foglalkozásokat tartott.”

„A továbbtanulásban, a versenyeken való részvételeken és hogy elhiggyem, hogy többre vagyok képes, mint ahogy gondolom.”

„Legnagyobb hatással ebből a szempontból az általános iskolai tanítónőm volt. Második osztályos koromban mindenkinek segített kitölteni egy kérdőívet, amiben leírtuk, milyen jövőt képzelünk el, milyen legnagyobb végzettséget szeretnénk elérni. Én nem tudva az egyetem, diploma szó jelentését, de a legmagasabb szintet akartam elérni, hogy azzal támogatni tudjam a családomat, ha felnőttem leszek. A tanítónőm pedig még ma is 15 év elteltével érdeklődik felőlem, biztat, bátorít és hisz bennem, hogy elérem ezt a célt.”

Az a fiatal, akit nem támogatott, motivált, biztatott a pedagógus, ezt várta volna el:

„Biztatást arra vonatkozóan, hogy képes vagyok bármilyen végzettség megszerzésére. Ennek éppen az ellenkezőjét kaptam az általános iskolában, középiskolában pedig semmilyen motivációt sem kaptam. Szüleim, rokonok és barátok motiváltak és támogattak.”

„Hogy egyenrangúan kezeljenek a többiekkel, hogy folyamatosan képezzék magukat és valódi tudást adjanak át, hogy ne politizáljanak. Ennyit minimum.”

„Hogy segítsenek, amiben csak tudnak, tájékoztatassanak olyan dolgokról, amik nekik természetesek, de nekem fogalmam sem volt róla. Pl.: felvételi eljárás.”

A válaszokból kiderül, hogy a diákok milyen támogatást kaptak a tanáraiktól, valamint kiderül az is, hogy milyen támogatásra lett volna szükségük. A támogatás, a pozitív megerősítés, az odafigyelés, a külön órák, a dicséretetek mind-mind megerősítik a diákot abban, hogy képesek rá, meg tudják csinálni. A megkülönböztetés, a motiváció hiánya a tanároktól pedig kialakíthatja a diákban a bizonyítási vágyat.

A kitöltők közül 50 főt támogattak, biztattak a szülei a tanulásban, 6 főt nem, 4 fő pedig nem válaszolt. A legtöbb fiatalt lelkiileg, érzelmileg támogattak leginkább. Itt is megjelenik a bizonyítási vágy a szülők felé.

Az egyik alany válasza foglalja össze leginkább a szülők támogatásának a fontosságát, hatását:

„Tudom, hogy hisznek bennem és büszkék rám, nekem pedig ez épp elég támogatás a részükről. A motivációm alapja éppen a szüleim által meghozott megannyi áldozat, amit gyerekkoromban hoztak meg értem és testvéreimért, mikro anyagi körülményeink igen nehezek voltak. Szerencsére ez azóta pozitív irányba változott. Biztatásra nincs szükségem, mivel kisiskolás korom óta tanulok, küzdök, hogy elérjem a céljaimat és ez azt követelte meg, hogy kisgyerekként felnőjek, felnőtt fejjel gondolkozzak és önálló legyek a koromhoz mért legnagyobb szinten.”

Ebből a válaszból arra lehet következtetni, hogy a szülők sorsa is egyfajta motiváció a tanulásra, mivel a gyermek nem akar hasonló anyagi szinten élni, mint a szülei. Több válaszban megjelent, hogy a tanulásba vett idő, energia meghozza a gyümölcsét hosszabb távon. Egy versenyképes szakma megszerzése által a fiatal tudja támogatni szüleit. Azok a fiatalok, akiket nem támogattak a szüleik, elvárták volna, hogy lelkileg támogassák őket.

27 főnek van példaképe, 29-nek pedig nincs, illetve 4 fő nem válaszolt. 14 fő válaszolta azt, hogy a szülei a példaképe, 3 főnek az egyik középiskolai tanára, 10 főnek pedig zenészek, teológusok, orvosok, barátok.

A „*Mi/ki motivált abban, hogy továbbtanulj?*” kérdésre a válaszadók többségénél elsősorban a szülő jelent meg, majd saját maga, a barátok, utolsó sorban pedig a pedagógus. Az egyik válaszoló ekképpen emlékezik vissza:

„7 évesen láttam, hogy milyen anyagi körülményekkel kell a szüleimnek megküzdeniük és mekkora áldozatokkal jár az, hogy ebből mi a lehető legkevesebbet érezzük. Láttam, hogy mennyire fájdalmas volt nekik, ha valami olyanra vágyunk, amire más gyerekek, de ők nem tudták megadni nekünk az anyagi helyzetük miatt. Ez a végtelen szeretet, odaadás és áldozat motivált abban, hogy megkeressem azt a lehetőséget, amivel ezt a sok mindent vissza tudom nekik adni. A továbbtanulásban találtam meg ez a lehetőséget.”

Itt is megjelenik a bizonyítási vágy, a sikerre való törekvés, a versenyképes szakma megszerzése.

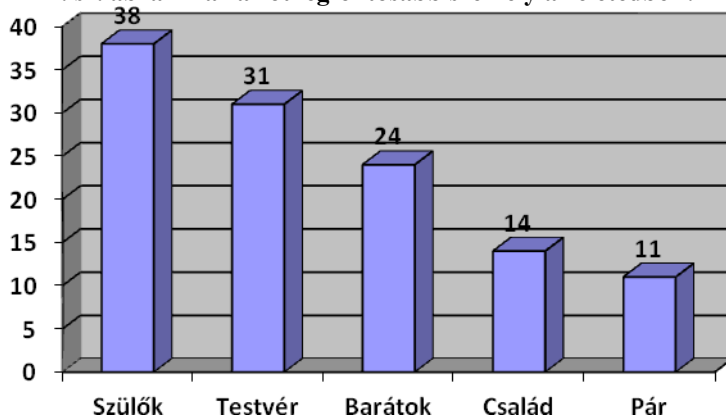
A szülők elsősorban lelkileg, érzelmileg, elismeréssel, dicsérettel, szeretettel, idővel támogatták a fiatalokat. 20 válaszadónál jelent meg az anyagi támogatás. Szinte általános megfogalmazás:

„Anyagi támogatásban is... de ami a legfontosabb volt az a lelki támasz, e nélkül lehet feladtam volna”

Nem az anyagi támogatás a legfontosabb abban, hogy elvégezzék a főiskolát, egyetemet, hanem az a motiválás, érzelmi biztonság, odafigyelés, amit a szülők adnak.

„*Ki az az öt legfontosabb személy az életedben?*” kérdésre 47-en válaszoltak. Az alábbi ábra megmutatja, hogy melyik az az öt személy, akik a legfontosabbak az életükben.

2. sz. ábra Ki az az öt legfontosabb személy az életedben?

A válaszadók számára a tanulás, az önkéntesség, a munka, a sport, a szórakozás, családdal töltött idő a legfontosabb tevékenység. A három dolog, amit szeretsz, vagy tisztelsz magadban kérdésnél nagy arányban jelent meg az önzetlenség, a kitartás, az őszinteség, a segítőkészség, a szorgalmasság, a becsületesség, a családcentrικusság. Úgy gondolják, hogy mások az őszinteséget, a segítőkészséget, a kitartást, a humort, a kedvességet, a nyitottságot, az empátiát, a nagylelkűséget értékelik a leginkább bennük.

38 válaszadóból 30 főnél jelent meg a cigány népcsoport, 23 főnél az egyetemhez, roma értelmiségiek csoportjába való tartozás, mint az öt egyik legfontosabb csoport, amihez tartozónak érzi magát.

46 válaszadóból 29-nek a három legfontosabb dolog között tartozik a családalapítás, amit az élete során meg akar tenni. Továbbá fontos még számukra a karrier-építés, az utazás, az önkéntesség, a cigányok helyzetének a javítása, az idegen nyelveken való tanulás.

„Azt szeretném, hogy az emberek úgy emlékezzenek rám, mint...” mondat befejezése szerint a fiataloknak fontos, hogy sikeresként, értékesként, jóemberként, tanultként, jó szakemberként emlékezzenek vissza rájuk. Az egyik adatközlő azt szeretné, hogy úgy emlékezzenek rá, mint:

„aki megtudott sok cigány gyereket tanítani homok nélkül várat építeni.”

Ebből azt láthatjuk, hogy fontos számukra az útmutatás, a példamutatás a következő generáció számára. Identitásukat, családjukat nem tervezik hátra hagyni. Terveik között szerepel, hogy életük során tegyenek valami hasznosat a cigányságért, legyen példák, úttörők az oktatásban, a munka világában.

Cigányként a felsőoktatásban

A kitöltők közül legtöbbször szociális, illetve pedagógia szakterületen tanulnak, de előfordulnak a teológiai, a mérnöki, a természettudományi, a jogi, az egészségügyi, a gazdasági, a zeneművészeti szakok is a válaszok között. 18 fő jelentkezett az érettségi után a felsőoktatásba, 25 fő egy évet, 13 fő pedig 2 vagy annál több évet hagyott ki, 2 fő pedig nem válaszolt. Az okok között szerepelt az okj-s képzés elvégzése, a munkába állás, az anyagi forrás hiánya, a sikertelen érettségi. Jelenleg 42 fő dolgozik tanulás mellett, és 16 fő pedig csak a tanulásra koncentrálnak.

45 fő első generációs értelmiségi, 15 főnek pedig van a családjában diplomás. Rákérdeztem arra is, hogy mennyire befolyásolja a családi kapcsolatait, gondolkodásmódját az, hogy ő az első leendő diplomás a családjában. A válaszok megoszlanak. Volt, aki azt írta, hogy egyáltalán nem, volt, aki szerint pedig sokban. Volt olyan fiatal, akit kitagadtak emiatt, hogy lenéznek, megvetik családi körében:

„Anyukám családjában nem mindenki fogad el, apukám családjával nem tartom a kapcsolatot.”

Az alkalmazkodás a tanulatlan szüleikhez, és annak elfogadása több válaszodánál is megjelenik:

„Sokszor megmutatkozik, hogy összetettebben gondolkozom bizonyos kérdésekben, de nem okoz gondot köztük a különbség, mindig alkalmazkodom a kommunikációm módjával ahhoz, akivel beszélek.”

„A családi kapcsolataimat tekintve azt érzem, hogy felnéznek rám a fiatalok, a gyerekeket motiválom. Gondolkodásmódomat tekintve, jobban átlátok társadalmi problémákat és változott a jövőképem is.”

„Sokszor érzem azt, hogy nem értik, amit mondok, de szociális munkásként képes vagyok alkalmazkodni, így nem tűnik ki, hogy az értékrendszerünk mennyire különbözik.”

Nem csak befolyásolja, de van olyan élet helyzet -tanulás, munka, élet, vallás, családalapítás, politika, értékrend-, amiről 24 fő gondolkozik másképp, mint a szüleik. Ekképpen fogalmazták meg a gondolataikat:

„Fontosnak tartom, hogy folyamatosan képezsem magam, és számít az, hogy milyen munkakörben tudok elhelyezkedni a későbbiek folyamán. Nem elégszék meg az alacsony fizetéssel. Emellett érdekel az irodalom, az írás.”

„Én nem túlélni akarok, hanem élni.”

„Pl. A párkapcsolat- az a szokás, hogy egy barát legyen és azzal házasság. Én úgy gondolom, hogy nem lehet előre tudni, hogy ő az 'igazi'.”

A fiatalok kezdik átvenni a többségi társadalom gondolkodásmódját, próbálnak velük lépést tartani. Az értékek közül némelyik megmaradt, némelyik pedig megváltozott a fejlődésük során. Az otthonról hozott értékek közé tartozik a becsület, a nagylelkűség, a kitartás, a szorgalom, a családcentrikusság, a tisztelet, az empátia, a segítőkészség, a másik ember szeretete. 3 fő kivételével ezek az értékek megmaradtak. A későbbiekben

ezek az értékek megmaradtak, de kiegészültek más értékekkel is, mint pl. a keresztény értékrend, a tanulás, karrier, határozottság, alkalmazkodó készség, tolerancia, alázat.

Az egyik adatközlőm emléke:

„Kitartás, akarat erő, őszinteség. Ezek csak szavak, de egy érték, ami megfogott. Emlékszem, 7 éves voltam, mikor iskolába készültem. Édesanyám kikísért a kapuig, és kicsit intenzívebben azt mondta: 'Jól jegyezd, mindig magadnak tanulsz, nem másnak, nem nekem, mindig magadnak' a legnagyobb érték, amit kaphattam... Mert lehet, 20 év után jön rá az ember, hogy ez mennyire igaz...”

Jövőkép

A kérdőívben rákérdeztem, hogy szerintük 5 év múlva hol fognak tartani. A legtöbben remélik, hogy már családot alapítottak, megszerezték a diplomát, és már dolgoznak. Megjelenik a külföldön való elhelyezkedés, a szakdolgozat írás, az önkéntesség, az álmok valóra váltása, valamint a tanulás. Ezeket a válaszokat adták a jövőjükkel kapcsolatban:

„Lesz egy 'kész' diploma a kezemben, és azok az álmok, amik már megvalósításra készülnek, azok gyakorlati szinten megvalósítva lesznek. Mindenképp szeretnék már férjnél lenni.”

„Szeretnék hátrányos helyzetű emberekkel foglalkozni továbbra is, de el tudom képzelni magam egyetemi oktatóként is.”

Megkérdeztem, hogy ők, mint felsőoktatásban tanuló cigány fiatal, hogyan látják a cigányok helyzetét az oktatásban. A válaszok elég elkeserítőek. A következőképpen fogalmazták meg a véleményüket:

„Őszintén szólva siralmasnak találom. A fiatalok értékrendje annyira alacsonyan van, hogy olyan dolgokat tartanak fontosnak, menőnek, amik egyenesen az anyagi és morális lecsúszáshoz vezetnek. A szülők hozzáállása a tanulás fontosságához pedig egy szót sem érdemel. A gyerekek ezt a nemtörődömséget viszik magukkal már az általános iskolába is, amivel nem a továbbtanulásukat, hanem a nincstelenségüket alapozzák meg. A butaságból fakadó fiatalon szülésről inkább nem részletezném a véleményem. A saját gyerekek jövőjét teszik tönkre azzal, hogy nemtörődöm módon a semmire építenek családot.”

„Véleményem szerint, addig még a többségi társadalom nem fogadja el a cigányok jelenlétét az oktatási intézményekben, és a szabad iskolaválasztás jogával élve elviszik, kimenekítik a gyermekeiket a kisteleplülések intézményeiből, folyamatosan jönnek létre a szegregált intézmények, ahol sokszor a pedagógusok kiégése is az oktatás minőségét rontja. Ha a gyerekek (az óvoda 3 éve és az iskola 8 éve alatt) ugyanabból a társadalmi közegből származó gyermekekkel vannak összezárva akkor véleményem szerint ez a védő burok gátolja a társadalomba való beilleszkedésüket, hiszen 11 évig senkihez nem kell alkalmazkodniuk. Az iskolai lemorzsolódást is erre vezetném vissza.”

A problémát a szegregációban, a minőségi oktatás hiányában, a kiegészítő pedagógusokban, a motiváció hiányában, a hátrányos megkülönböztetésben, a nem létező esélyegyenlőségben, a szülő-iskola- pedagógus rossz kapcsolatában, az anyagi problémákban, a többségi társadalom felőli negatív megítélésben, az óvodában elkezdődő hiányosságokban látják.

Úgy gondolják, hogy ezeknek a problémáknak a megoldására már az óvodában tartani kellene egy felzárkóztató foglalkozást, később a szülőket is bevonni az iskolai életbe, sikeres cigány embereket bemutatni nekik, tehetséggondozásra, mentorálásra, ösztöndíjakra, táborokra pénzt és energiát fordítani az államnak. Többen gondolják azt, hogy jó lenne a KRSZH-hoz hasonló kezdeményezés már a középiskolában is.

Mentális állapot

A Beck-féle depressziós skálából kiderül, hogy az 52 válaszadó állapota a normális értéktartományba esik. A kitöltők válaszai alapján a minta átlaga: 1,6, ami azt jelenti, hogy nem produkálnak semmilyen depressziós tünetegyütteseket.

Ezt az eredményt arra vezetném vissza, hogy ezek a fiatalok a szülők felől megkapták azt a támogatást, motiválást, ami szükséges volt az életük során. Az értékrendjük, gondolkodásuk hasonló, részben pedig már megegyezik a középréteg értékeivel, gondolkodásával. Ezek a fiatalok rendelkeznek egy annyira erős identitással, ami miatt nem érzik magukat kívülállónak a saját csoportjukon belül. A szűkebb családjuk elfogadja, büszkéek rájuk.

Hipotéziseim alátámasztása

1./ *Feltevésém szerint a cigány gyermekeket tanító pedagógusok, valamint szülők motiváló ereje meghatározó a gyermekek tanulásában, ennek hatására alakulhat ki pozitív jövőkép a gyermekekben.*

A válaszadók közül 41 főnek volt olyan pedagógus az életében, aki motiválta, biztatta. 84%-nak a szülei biztatták a tanulásban. A maradék 19 főnek pedig pozitív megerősítés nem volt a tanulmányiban sem a pedagógus, sem a szülők részéről. A válaszaik alapján arra lehet következtetni, hogy a motiválás, biztatás hatására a gyermekek jól tanultak mind az általános iskolában, mind a középiskolában. A jól tanulás egyik legfontosabb meghatározója a sikerélmény, amelyet egy jó pedagógus megfelelően tud használni. A szavaló versenyek, a dicséret, a képességeikhez megfelelő érdemjegyek, mind befolyásolják a gyermek iskolai teljesítményét. Többen beszámoltak arról, hogy a tanáraik mit tettek meg a továbbtanulásuk érdekében:

„Továbbtanulásra biztattott, versenyekre küldött, külön foglalkozásokat tartott.”

„Tapasztalatokkal, és jó tanácsokkal látott el mindig a jövővel kapcsolatban.”

„Csak tanulóssal lehet valamire vinni az életben. Jobb jövő lesz, ha tanulok.”

A kapott eredmények alátámasztják a hipotézisemet, amely szerint meghatározó a gyermek tanulásában a pedagógus, valamint a szülő motivációja.

2./ *Véleményem szerint a családi háttérnek, a szülői befolyásnak és a pedagógusoknak, valamint az iskolának kiemelt befolyása van a gyermek továbbtanulásában.*

A szülők munkaerő piaci státuszát tekintve elmondható, hogy ezek a fiatalok és szülei alsó-középosztálybeliek csoportjába tartoznak. 60 válaszadó közül 14 főnek az édes-

anyja és/vagy az édesapja munkanélküli, 39 főnek pedig alkalmazotti státuszban, 15 főnek pedig alkalmi munkavállaló státuszban vannak a szülei.

Azoknál a szülőknél már megjelent a tanulás, mint érték, akik már az általános iskola választásnál a gyermekeiket integrált intézménybe írták be. A szülők számára fontos volt, hogy a gyermekük jól tanuljanak, jó pedagógusaik legyenek, illetve jó kapcsolatot ápoltak az intézménnyel.

„Nagyon jól éreztem magam a középiskolában, szerettem iskolába járni. Szinte egy évben csak 1-2 napot hiányoztam.”

„Nagyon szerettem, imádtam a tanáraimat és ők is engem. Itt is aktív közösségi életem volt. Szerencsés vagyok, hogy ilyen osztályba járhattam. Jó kapcsolatomban volt mindenki vel.”

A válaszok alapján ez a hipotézisem is igazolódni látszik. A pozitív légkör, a megfelelő hozzáállás mind a pedagógusok, mind az iskola részéről a gyermek életében, tanulásában, motivációjában változást eredményezhet.

3./ *Véleményem szerint azok a cigány gyermekek, akik integrált oktatásban tanulnak, nagyobb eséllyel jelentkeznek a felsőoktatásba, mint a szegregált oktatásban tanulók.*

A szabad iskolaválasztás lehetősége elősegítette a szegregáció lehetőségét. Míg a szegényebb családok a gyermekeiket a legközelebbi intézménybe íratják, addig az 'jobb módú' szülőknek megvan arra a lehetőségük, hogy szándékuk és pénztárcájuk szerint válogathatnak az oktatási intézmények között. Ezzel teret engedve a szegregációnak.

Az integrált oktatás magával hozza a gyermekek egymáshoz való alkalmazkodását, a sztereotípiák lerombolását, a húzó erő megjelenését, a pozitív egymáshoz fordulást. Minden gyermeknek joga van a minőségi oktatáshoz, az előítélet, rasszizmus nélküli intézményekre, a faji, vallási, társadalmi helyzet elfogadására.

A válaszadók szülei már az általános iskola választásánál figyelembe vették az intézmény adta lehetőségeket. A válaszadók közül 48-an jártak integrált általános iskolába, 53-an pedig integrált középiskolába.

Hipotézisem igazolódni látszik, melyet jól alátámaszt a kérdőív 18. és 19. kérdésére adott válaszok.

4./ *Feltételezem, hogy azok a romák, akik a felsőoktatásban tanulnak, a cigányok helyzetét az oktatásban elkeserítőnek találják. Fontosnak tartják, hogy a cigány gyermekek oktatásában változás, fejlődés következzen be, amelyben ők is részt vesznek.*

Ezt a hipotézisemet arra alapozom, miszerint ezek a fiatalok már objektíven látják az oktatási helyzetet, és kritikus gondolkodásuk van az oktatási rendszerrel kapcsolatban. Közel 15 év tapasztalata, amit az oktatási rendszerben töltöttek el, megalapozza azt a hozzáállást, amellyel változtatni szeretnének. Több alapítványban, egyesületben, tanodában eltöltött önkéntes éveik alatt szereztek olyan tudást, tapasztalatot, motivációt, amelyet tudnának hasznosítani a gyermekek oktatásának javítása érdekében.

Pontos ítéletet, véleményt fogalmaznak meg az oktatással kapcsolatban:

„ Nagyon rossz, rettentően el vannak nyomva és nagyon vékony az a réteg, aki bejut a felsőoktatásba.”

„Kevés olyan család van, mint az enyém. Nagy szociális és kulturális hátrányokkal kerülnek be a gyerekek az iskolákba, minden probléma innen indul. Le vannak maradva minden téren a többségi társadalomtól.”

„Abszolút nincsenek jó tapasztalatom, főleg most, amikor egy ember eldöntheti a roma iskolások sorsát, hogy szegregált oktatást kapjanak, aminek egyenes következménye a minőségi oktatás hiánya.”

Vannak terveik, ötleteik a jobb oktatás eléréséhez, a tehetséggondozásra, fejlesztésre, illetve a motiváció növelésére:

„Óvodai felzárkóztatással kezdeni”

„Fontos, hogy a mostani fiatal értelmiségi generáció motiválni tudja, egyáltalán kapcsolatot teremtsen az alsóbb réteggel.”

„Mindenképpen korrepetálásra, különórákra kellene járatni őket és kötelezni a napközit (ahol délután megcsinálhatják közösen a házit és akár gyakorolhatnának, átvehetik az órán elhangzottakat). Fel kell őket világosítani arra, hogy ha tanulnak kitörhetnek.”

„A Roma Szakkollégiumhoz hasonló programot kellene megvalósítani a középiskolákban is, mely még a felsőoktatásba való bekerülés előtt kezdi a fiatalok hordozott hátrányait leküzdeni. A tehetséges roma gyerekek mellé mentorokat kijelölni a szakkollégiumokból, és különóra keretében segíthetnék őket.”

A KRSZH és a Romaversitas fontosnak tartja, hogy a hallgatóik vállaljanak részt, felelősséget a gyermekek segítésében, korrepetálásában, és ehhez megadnak minden eszközt (Ld még *Pusztai–Bocsi–Ceglédi* 2015; *Jancsák* 2015; *Forray–Galántai–Trendl* 2015).

A kapott eredmények és a KRSZ hallgatóként szerzett tapasztalatom alapján igazolódni látszik ez a hipotézisem is.

Összegzés

A szakirodalom tanulmányozása, illetve kutatásom lefolytatása után azt fogalmazhatom meg, hogy a legnagyobb problémát az oktatási rendszerünkben látom. A rendszer nem képes csökkenteni azokat a problémákat, hátrányokat, amiket a hátrányos helyzetű gyermekek magukkal hordoznak az óvoda három, illetve az általános- és középiskola tizenkettő éve alatt. Az oktatási szinten felfelé haladva, egyre kevesebb roma tanulóval találkozhatunk. Ennek oka a nagyfokú lemorzsolódás.

Egy olyan társadalomban, ahol már az óvodáskorban megjelenik az előítélet, a megkülönböztetés, a gyermekek jövője meg van pecsételve. A többségi gyermekekben is az alakul ki, hogy nem szabad játszani, érintkezni, beszélni a tőlük eltérő kultúrájú, más bőrszínű, vallási gyermekekkel, és ez befolyásolja a jövőbeni viselkedésüket a kisebbségi gyermekekkel.

Már óvodáskorban el kellene kezdeni a gyermekek felzárkózását célzó programok megvalósítását, amellyel a későbbi hátrányok kialakulását lehetne megelőzni. A hátrányos helyzetű térségekben meg kell teremteni az óvodai, illetve az általános iskolai képzéseket, mert ennek hiánya vezet a hátrányok kialakulásához. A cél, hogy minőségi oktatást kapjanak, és egyenlően férjenek hozzá a képzési szolgáltatásokhoz.

Az elkülönítés legkárosabb következménye az, hogy a gyermekek jövője kilátástalan lesz az oktatás hiánya miatt, a munkavállalás szempontjából ellehetetlenülnek, munkanélkülivé válnak. Ezek a problémák hosszabb távon társadalmi problémaként fognak felbukkanni, amit az egész társadalom megfizet a különböző szociális ellátások által.

A cigányság „kitörési” útja csak az oktatáson keresztül vezethet. Minden szülő a gyermekének a legjobbat akarja. Ebben azonban meggátolja az előítéletek, a kölcsönös kommunikáció és a fórum hiánya, az osztálykorlátok, az oktatás, nevelés merevsége. Az iskolának a tananyagot a kisebbség identitásának megfelelően kellene meghatároznia. Az iskolának feladata lenne, hogy az intézményben ne jelenhessen meg a tömegkultúrában élő előítéletes, pejoratív cigánykép, helyette egy méltó, vállalható cigánykép legyen jelen.

A mobilitás szempontjából az egyik fontos kérdés, hogy az a vékony értelmiségi réteg, akiknek sikerült kiemelkedni, ne tagadja meg identitását, ne forduljon el szüleitől, népétől. Legyen példa, élharcos, úttörő a többiek számára.

Felhasznált szakirodalom

- FERGE ZSUZSA: *Társadalmunk rétegződése*. Budapest, 1973, Gazdasági és jogi KVK.
- FORRAY R. KATALIN – GALÁNTAI LÁSZLÓ – TRENDL FANNI (2015) [szerk.]: *Cigány diákok a felsőoktatásban*. Pécs: Pécsi Tudományegyetem Bölcsészettudományi Kar Neveléstudományi Intézet
- FORRAY R. KATALIN: Értelmiségképzés- cigány diákok a felsőoktatásban. Kézirat. <http://www.forrayrkatalin.hu/> (utoljára látogatva: 2016. 04.03.)
- GORSKI, P. (2003): The challenge of Defining a Single „Multicultural Education” In.: Torgyik Judit (2004, szerk.): *Multikulturális társadalom, multikulturális nevelés*. Országos Közoktatási Intézet, Új Pedagógiai Szemle, 2004. ápr-máj.
- HEGEDŰS T. ANDRÁS: *Cigány gyerekek iskolázási esélyei*. Budapest, 1989, Magyar Nemzet
- JANCSÁK CSABA (2015): *So keres SZKRSZ? A Szegedi Keresztény Roma Szakkollégium felsőoktatási és munkaerő-piaci eredményességhez való hozzájárulása értékszociológiai megközelítésben*. Szeged: Belvedere Meridionale
- KARDOS KATALIN (2012): *Roma/cigány származású hallgatók és a felsőoktatási tehetséggondozó kapcsolata*. Kapocs folyóirat, 2014. XIII. 1. sz
- KERTESI GÁBOR – KÉZDI GÁBOR: *A hátrányos helyzetű és a roma fiatalok eljuttatása az érettséghez*. Budapesti Munkagazdaságtani Füzetek BWP 6. Budapest, 2006, Corvinus Egyetem
- KRSZH: <http://krszh.hu/> (utoljára látogatva: 2016.03.20.)
- KSH: *Demográfiai évkönyv 2003*. Budapest: Központi Statisztikai Hivatal, 2004.

- MENDI RÓZSA: *Felsőoktatásban tanuló roma fiatalok pályaszocializációs és személyiségvizsgálata*. ELTE BTK Szakdolgozat, 1999.
- N. KOLLÁR KATALIN, SZABÓ ÉVA (szerk.): *Pszichológia Pedagógusoknak*. Budapest, 2004, Osiris Kiadó.
- PATAKI FERENC (SZERK.): *MEGISMERÉS, IDENTITÁS, ELŐÍTÉLET*. BUDAPEST, 1998, ÚJ MANDÁTUM.
- PITNIM A. SOROKIN: *A vertikális mobilitás csatornái* In.: Róber Péter (szerk.): *A társadalmi mobilitás és új megközelítések*. Budapest, 1998, Új Mandátum.
- PUSZTAI GABRIELLA – BOCSI VERONIKA – CEGLÉDI TÍMEA (2015) [szerk.]: *A felsőoktatás (hozzáadott) értéke: Közelítések az intézményi hozzájárulás empirikus megragadásához*. Nagyvárad; Budapest: Partium–PPS–Új Mandátum
- ROMA EDUCATION FUND: <http://www.romaeducationfund.hu/> (utoljára látogatva: 2016.03.20.)
- ROMAVERSITAS ALAPÍTVÁNY: <http://www.romaversitas.hu/> (utoljára látogatva: 2016.03.20.)
- SZABÓNÉ KÁRMÁN JUDIT: *A magyarországi roma/cigány értelmiség histográfiája, helyzete, mentális állapota*. Budapest, 2012, Gondolat Kiadó
- SZABÓNÉ KÁRMÁN JUDIT (2008): *A roma/cigány népesség helyzete Magyarországon*. IN KOPP MÁRIA (szerk.): *Magyar lelkiállapot*. Budapest, Semmelweis Kiadó
- SZALAI ERZSÉBET: *Tudás, kritikai értelmiség apokaliptikus csillagkép után*. In.: Szalai Erzsébet (szerk.) *Ezredváltó dilemmák Magyarországon*. Budapest, 2000, Új Mandátum, 230. oldal.
- ÚTRAVALÓ- MACIKA: http://www.emet.gov.hu/hatter_1/utravalo_macika/ (utoljára látogatva: 2016.03.20.)